

«Сейфуллин оқулары – 18: « Жастар және ғылым – болашаққа көзқарас» халықаралық ғылыми -практикалық конференция материалдары = Материалы международной научно-практической конференции «Сейфуллинские чтения – 18: « Молодежь и наука – взгляд в будущее» - 2022.- Т.І, Ч.IV. - Б. 241-242

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҚ ЖЕРЛЕРІ

*Алдияр А.Е., Тәжітай А.Н. - 2 курс студенттері
Жұматаева М.С. – магистр, оқытушы*

М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ.

Ауыл шаруашылығы саласы қарқынды дамып келе жатқанын ерекше атап өткім келеді. Егер нақты цифрлармен айтар болсақ, 2010-2019 жылдары жалпы өнім 3,2 есе өсті, өндірілген азық-түлік құны 2,3 есе өсті. Елдің ЖІӨ-дегі ауыл шаруашылығының үлесі 2019 жылы 4,4%-ды құрады. 2019 жылы ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы өндірісі 5,2 трлн теңгені құрады, оның ішінде өсімдік шаруашылығы өнімдері – 2,8 трлн теңге (54,7%), мал шаруашылығы – 2,3 трлн теңге (45,3%) құрады[1].

2020 жылдың он айының қорытындысы бойынша ауыл, орман және балық шаруашылықтары өнімдерінің жалпы шығарылымы 5,4 трлн теңгені құрады, бұл 2019 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 5,2% жоғары. Өсімдік шаруашылығы өнімдері 7,1%-ға, тірі салмақта мал мен құс сою көлемінің 3,7%-ға, сиырдың шикі сүтін сауудың 3,1%-ға ұлғая бұл саладағы жалпы өсімнің негізін қалады[2].

Өндірістің айтарлықтай өсуіне сондай-ақ, пайдаланылатын ресурстардың, яғни, жердің, малдың, кәсіпорындардың қуаттарының артуы, сондай-ақ оларды тиімді пайдаланудың тікелей әсері бар. Мысалы, соңғы бес жылда (2015-2019 жж) егіс алқаптары 5%-ға ұлғайды. Елімізде дәнді дақылдар егісінің әртараптандырылуы жүріп жатыр. Айталық, бидайдың үлесі 85,4%-дан 74%-ға дейін төмендеп кетті, есесіне арпа (8-ден 12,4%-ға дейін), жүгері (0,6-ден 1,1%-ға дейін), бұршақ дақылдары (0,5-тен 1,4%-ға дейін) өсті. Майлы дақылдар, негізінен күнбағыс өсіру азайды, бірақ, майлы зығыр өндірісі керісінше, өсуде.

Жалпылай алғанда, өсімдік шаруашылығында өнім өндірісі қарқын алып келеді. Мәселен, бұршақ, қант қызылшасы, күріш, мақта, рапс, мақсары, жүзім, жеміс-жидек көлемі артты.

Мал шаруашылығы да (шошқа өсіруден басқа) қарқынды дамып келеді. Негізгі өсім 2015-2019 жылдары байқалды, онда орташа жылдық өсу қарқыны 0,7-ден 3,2%-ға дейін құрады. Әсіресе, сиыр, жылқы және құс саны артты. Сауынды сиыр санының көбеюі өз кезегінде сүт өнімдерінің молаюына игі ықпалын тигізуде.

Қазіргі уақытта ҚР Үкіметінің негізгі міндеттерінің бірі ұлттық экономиканың негізгі алға сүйреуші күші ретінде АӨК-нің бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады. Бүгінгі таңда Қазақстанда

агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы іске асырылуда, оның аясында қарапайым шаруаларды қолдауға көп көңіл бөлінеді[3].

Бүгінгі жағдайды сараптай отырып, ерекше назар аударылуы тиіс бағыттарды анықтауға болады. Мәселен, ауыл шаруашылығын одан әрі сапалы дамыту үшін ескірген техника мен жабдықтарды ауыстыру, қазіргі заманғы ресурс үнемдейтін технологияларды енгізу арқылы өнімділік деңгейін арттыру қажет. Бұдан басқа, аграрлық салада жұмыс істеу үшін жас мамандарды тарту мақсатында ауылдық жерлерде өмір сүру жағдайын жақсарту (инфрақұрылым, тұрғын-үй коммуналдық шаруашылығы, жеңілдіктер және т.б.) жөніндегі жұмысты жалғастыру қажет.

Сондай-ақ, өзара тиімді экономикалық қатынастарды қалыптастыруға және өндірілген өнімді тасымалдауға жұмсалатын шығындарды қысқарту мақсатында АӨК-нің ауыл шаруашылығы, қайта өңдеу, қызмет көрсету және сауда-өткізу кәсіпорындары арасындағы интеграциялық процестерді қалыптастыруға ерекше назар аударған жөн.[4]

Саланың күрмеуі шешілуі тиіс ірі проблемаларының бірі – АӨК құрылымында жеке қосалқы шаруашылықтардың көп болуына байланысты нарықта ауыл шаруашылығы өндірісінің ұсақ тауарлар үлесінің көп болуы. Мысалы, сүт пен еттің негізгі өндірушілері – тұқым, тыңайтқыш, жем, техника және басқа да өнімділікті арттыратын құралдарды сатып алуға қаражаты жетпейтін жеке шағын шаруалар. Бұл өз кезегінде тауар сапасының төмендеуіне және отандық өнімнің импортпен салыс-тырғанда бәсекеге қабілеттілігінің төмендеуіне әкеледі[5].

Бұл проблеманы шағын шаруашылықтарды ауыл шаруашылығы өнімдерін өткізу, сақтау, қайта өңдеу бойынша ауыл шаруашылығы кооперативтеріне біріктіру арқылы шешуге болады. Қалай? Біріншіден, олардың тауарларын сатып алатын кооперативтер ұйымдастырсақ.

Екіншіден, өндірістік кооперативтер құру, шағын шаруаларды соған біріктіру. Мұның заңды негізін қалау керек. Мысалы, кооперативтерге шағын кәсіпкерлік мәртебесін берген дұрыс. Олар құқықтық жағынан өздерінің неге құқығы және қандай міндеттемелері бар екенін білуі керек. Заң аясында сондай мәртебе берілсе, оларды қаржыландыру, несиелендіру мәселелері де оңтайлы шешімін табар еді[6].

Жерді тиімді пайдалану – өте өзекті мәселе. Оны суару қазіргі заманғы технология жетістіктері негізінде жүргізілсе нұр үстіне нұр. Қараусыздықтан күтімсіздікке ұшыраған жерлеріміз бар. Оларды қалыпқа келтіру керек. Бос жатқан жердерді пайдалануға көңіл бөлу қажет. Мұның бәрі салаға жақсы серпіліс әкелетіні даусыз. Әрине, дағдарыс жағдайында оларды дамыту мемлекеттік қолдаусыз мүмкін емес. Сондықтан қазір 2030 жылға дейін – 20 млн га, 2031-2040 жылдары – 30 млн га, 2041-2050 жылдары – 40 млн га жерлерді иегеруге бағытталған жаңа бағдарлама әзірленуде. Мұнда көп нәрсе қамтылатын болады.

1 Ә.Ж.Сапарбаев, Қ.А. Ахметов, А.Т. Мақұлова. Экономикалық-математикалық 2007 жылғы қаңтар- маусымдағы облыстың әлеуметтік-экономикалық

2 Әбішев Е. Мүмкіндіктерді тиімді пайдаланған абзал.

3 Бақытқызы А. Жаңа бағдарламалар аясында. //Дидар.-2002.-22

4 Әлханұлы Д. Басты міндет-ауылшаруашылығы кластерін құру.

5 Қалиев Ғ. А. , Сатыбалдин А. А. «Ауылшаруашылығының дамуы»

6 Сүндетов Ж. К. «Аграрлық қайта құрулардың қиындықтары. Ауыл шаруашылық экономика» 1992

7 Kamelkhan Gulsara, Julamanov Tair Daythanovich, Abayeva Kurmangul Toletaevna, Janteliyev Dastan Temiraliyevich. Improving rational use of agricultural lands by applying technology of geographic informational systems of the Enbekshikazakhskiy area of the Almaty Region (Kazakhstan) // Espacios. (Venezuela). -2017. –Vol.38, issue 33.